

BIBLIOGRAFIE

DRAMA EN THEATER EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE
Aflevering 54

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

BUSINE (Laurent) [alg. leiding] en DE GOBERT (Philippe) [foto's], *Opera, tastbare emotie*, Brussel: Het Gemeentekrediet en La Renaissance du Livre, 2000, 272 p. (ISBN 90-5066-186-6).

DE VUYST (Hildegard) [red.], *Alles is rustig. Het verhaal van de kunstencentra*, Brussel: Vlaams Theater Instituut, 2000, 182 p.

EISENBICHLER (Konrad) en HÜSKEN (Wim), *Carnival and the Carnavaleske: the Fool, the Reformer, the Wildman and Others in Early Modern Theatre*, Amsterdam: Rodopi, 1999, 281 p. (ISBN 90-420-05653 [geb] en 90-420-0555-6 [pbk]).

GUISSET (Jacqueline), *Leven in de opera*, Brussel: Het Gemeentekrediet en La Renaissance du Livre, 2000, 144 p.

De persoonlijke archieven van Suzanne Fabry en Edmond Delescluze, die van 1947 tot 1959 zowat alle kostuums en decors voor De Munt ontwierpen, verwerkt en aangevuld met archiefmateriaal van De Munt.

KRANS (Anja), *Annemarie Prins, theatermaker*, Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 2000 (ISBN 90-7089-256-1) (Portretten van Nederlandse Theatermakers 2).

LANGVIK-JOHANNESSEN (Kåre), *Livinus Verkruyssen en zijn toneeldichters. Speurtocht in het domein van het 18de-eeuwse Zuid-Nederlandse theater*, Brussel, Facultés universitaires Saint-Louis, 1999, 60 p. (Cahier nr. 18 van het Studiecentrum 18de-eeuwse Zuid-Nederlandse Letterkunde).

Zie bespreking in een volgend nummer.

Peilingen: bundel opstellen als eerbetoon aan wijlen prof. Dina Hellemans, Brussel: VUB Press.

b. artikels in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

BEIRENS (Maarten), "Hedendaagse opera buffa. Een precaire evenwichtsoefening", *Muziek & Woord*, maart 2000, pp. 12-13.

Triumph of Spirit over Matter, een gloednieuw operaproject van eigen bodem, is het resultaat van een wel erg geslaagde symbiose. Gaf componist Wim Henderickx met zijn muziek een groter buffo-karakter aan het geheel dan Johan Thielemans in zijn libretto had voorzien, Johan Simons en Paul Koeck gingen in hun encenering weer regelrecht tegen de partituur in, wat tot een erg geslaagde ironische distantie leidde.

BOTS (Pieter), "Een wandelend vat vol trauma's. De inktzwarte drama's van Karst Woudstra", *TheaterMaker*, nr. 2, pp. 8-11.

Een zwarte Pool (1992), dat dit seizoen door Het Toneel Speelt wordt hernomen, geldt als een van de sterkste stukken van Karst Woudstra. Blijven vele van zijn andere, Freudiaans aandoende drama's hangen in een zwaarmoedige vader-zoon-problematiek, *Een zwarte Pool*, waarin hij de hypocrisie van de culturele en intellectuele inner circle haarscherp tekent, blijft tot het einde een tragikomedie.

BOTS (Pieter), "De lont van Alize Zandwijk", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 3, pp. 8-11.

Regisseur Alize Zandwijk maakt al meer dan tien jaar één of twee toneelvoorstellingen per jaar en staat momenteel als enige vrouwelijke regisseur bij het RO Theater onder contract. Opvallend is haar talent om haar steeds perfect gecaste auteurs te motiveren, hen heen en weer te laten slingeren tussen de extreme emoties van hun personage (Jack Wouterse en Marc Van Eeghem in *Othello* bij Stella Den Haag), wat echter tot een tekort aan ironische distantie kan leiden (perfect opgevangen in het recente *De moed om te doden* van Norén).

BRINKMAN (Herman), "Spelen om den brode. Het vroegste beroepstoneel in de Nederlanden", *Literatuur*, 17(2000), nr. 2, pp. 98-106.

Uitmaken wanneer in onze contreien beroepstoneel ontstond, is niet zo eenvoudig. Zeker is dat omstreeks 1350 her en der rondtrekkende sprooksprekers, die soms met een of meer gezellen optrokken, actief waren, terwijl vanaf de late veertiende eeuw een toenemend aantal 'gesellen vanden spele' worden gesignaleerd. Verder kan worden gewezen op de tot voor kort vrijwel onvermeld gebleven 'kamerspelers', die o.a. met behulp van maskers (abele?) spelen brachten op de afgehuurde bovenverdieping van openbare gebouwen (cf. de Gentenaar Jacob van der Straten).

BRULS (Willem), "Een nieuwe weg voor de opera. Het achterhoedegevecht van Peter Greenaway", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 3, pp. 14-17

Is volgens Peter Greenaway in de opera het vertellen van een verhaal een volstrekt achterhaalde vorm (in *Writing to Vermeer*, op muziek van Louis Andriessen, zijn de karakters dan ook dramatisch vrij ongeloofwaardig), Luc Bondy maakte met A

Winter's Tale - muziek Philippe Boesmans - een ouderwets klassiek libretto, met begin en einde. Een uitweg uit deze patstelling vinden we in *Tri sestri* (1998) van Eötvös (naar Tsjechovs *Drie zusters*), waarin niet de volgorde van scènes of gebeurtenissen van belang is, maar wel de wijze waarop ze door de protagonisten worden ervaren.

DEUSS (Bart), "Een onvoorspelbaar avontuur. Multicultureel theater bestaat niet", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 1, pp. 55-57.

Termen als 'multicultureel jongerentheater' en 'allochtonen' zijn niet meer dan inadequate labels van beleidsmensen, die voorbijgaan aan de werkelijke motieven van zowel makers als spelers. Waar het om gaat is om het enthousiasme van jongeren en de 'vrijheidsstrijd', van de nieuwe bewoners van een oud land, van wie de onrust, verwarring en inspiratie voor de nodige opschudding kan zorgen in een 'vermoeid', theaterklimaat (cf. initiatieven van Paul Peyskens, Jeroen Kriek).

Dossier: "Het geheugen van het lichaam", *Etcetera*, 18(2000), nr.71, pp. 6-57.
met o.a.:

- Rudi Laermans over de noodzaak om minstens twee keer een interessante voorstelling te bekijken
- Marianne Van Kerkhoven over hoe elke dans zijn bron vindt in wat voorheen werd gedanst
- Martin Nachbar over zijn reconstructie, samen met Waltraud Luley en Alice Chauchat van de bijna veertig jaar oude danscyclus *Affectos Humanos* van Dore Hoyer
- Myriam Van Imschoot over *Events for Television (again)* van Tom Plischke en zijn danserscollectief The B.D.C.
- Lucas Vandervost over zijn herneming van *De ondergang van de Titanic* (1994-95) van H.M. Enzensberger
- Marleen Baeten over *India Song* door Het Zuidelijk Toneel en herinneren en vergeten als steeds terugkerend thema in het werk van Marguerite Duras
- Tom Jansen over voorstellingen waarin eten of voedsel een rol spelen
- André Lepecki over *The Last Performance* van de Franse danser en choreograaf Jérôme Bel
- Jeroen Peeters over het solowerk van de Canadese Sarah Chase
- Pieter T'Jonck over het gebruik van architectuur in het theater in o.a. *Allemaal Indiaan* van Sierens/Platel, *Bêt Noir* van Jan Decorte en het werk van Jan Joris Lamers.

Dossier: "De klassieke oudheid", *De Gids*, 163(2000), nr. 1.

Met o.a. Maarten Asscher, met een vergelijking tussen Telemachus en Hamlet, die beide in de mythische schaduw staan van hun grote voorbeeld Orestes ("Telemachus op Elseneur", pp. 27-29), Piet Calis over de Perzische koning Xerxes, die - cf. Aeschylus' *De Perzen* - de ondergang van zijn vloot en zijn ambities moest aanschouwen ("De verloren droom van Xerxes", pp. 49-52) en Nelleke

Noordervliet over Antigone, die het noodlot vervulde door het te proberen ontlopen ("De tegendraadse Antigone", pp. 44-48).

Dossier: 'Van jonge mensen en dingen die gaan komen', *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 1, pp. 21-50.

Aus Greidanus jr., Daniëlle Wagenaar, Quirine Racké en Helena Muskens, Sofiane Sylve, Jan Zoet, Jurrian Van Dongen, Micha Hamel, Marco Gerris, Sanne Peper, Peter Niessen, Eric Van Sauers, Martin Butler en Bruno Listopad, en Ramsey Nasr over hun dromen en projecten.

Dossier: "Shakespeare", *Bzzlletin*, 29(1999), nr. 269.

Zie bespreking in een volgend nummer.

FIJEN (Yvette), "'De oren kunnen niet meer dicht.' De Maastrichtse spraaktraining", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 3, pp. 48-51.

De herhaling van steeds weer dezelfde tekst maakt, naast expressietraining en adem/stemtraining, een integraal onderdeel uit van de spraaktraining aan de Toneelacademie Maastricht. Zodra uitspraak en verstaanbaarheid bij een normaal stemgebruik optimaal zijn, wordt overgegaan naar extreem stemgebruik en in combinatie met bewegingen gewerkt, zodat de acteurs uiteindelijk over een ruim palet aan 'spraakkleuren' beschikken.

FIUMARA (Anthony), "No more acts after this act", *Mens & Melodie*, 55(2000), nr. 2, pp. 46-48.

Tot vlak voor zijn plotselinge dood werkte componist Huub Kerstens (1947-1999) samen met tekstschrijver Peter te Nuyl - die hier hun werkproces toelicht - aan de koorcantate *The Word Unfinished* en aan de eveneens onvoltooid gebleven opera *Creon*, waarin uitgaande van de Thebaanse stukken van Sophocles en Aeschylus *Zeven tegen Phebe* het subjectieve perspectief van Creon centraal wordt geplaatst.

HOLT (Philip), "Polis and Tragedy in the *Antigone*", *Mnemosyne*, 52(1999), nr. 6. pp. 658-690.

Het beeld dat we hebben van Sophocles' *Antigone*, met Antigone als nobele martelares voor de goede zaak en Kreon als autoritair tiran, gaat nauwelijks op voor het oorspronkelijke publiek - deelnemers aan een Dionysos-festival in het Athene van 440 B.C. Sympathiseren met de rebelse heldin tegen de waarden die ze in het dagelijkse leven hoogachtten, paste in het kader van een - in de ongelukkige ontknoping finaal maatschappijbevestigende - opvoering tijdens een ietwat carnavalesk festival.

KNOCKAERT (Yves), "Kameropera en muziektheater in Vlaanderen", *Ons Erfdeel*, 43(2000), nr. 1, pp. 131-133.

Zijn kameropera en muziektheater in een open betekenis als synoniemen te beschouwen, in Vlaanderen komen ze momenteel op verschillende platforms -

Transparant en opera Mobile in Antwerpen, Walpurgis in Brussel en Het Muziek Lod in Gent - aan bod. Meestal gaat het om creaties waarbij het experiment vooropstaat en de grenzen tussen de verschillende disciplines erg vaag worden, wat het genre tot een kunstuiting voor de toekomst maakt.

KNOCKAERT (Yves), "Kiezen of delen", *Muziek & Woord*, maart 2000, pp. 15-16.

Zelden is het werk van een componist zo onderhevig geweest aan reductie als dat van de honderd jaar geleden geboren Kurt Weill, van wie gewoonlijk niet meer dan één song uit *Die Dreigroschenoper* wordt aangehaald. Het uitgebreide oeuvre dat hij heeft nagelaten is nochtans uitermate veelzijdig en reikt van een door het modernisme getekend debuut tot de Amerikaanse musicals.

LAMBRECHT (Koen). "Opera zonder soap", *Muziek & Woord*, januari 2000, pp. 13-14.

Van de Amerikaanse componist John Harbison (1938), ging onlangs de opera *The Great Gatsby* in première, gebaseerd op de gelijknamige roman van F. Scott Fitzgerald, waarin een beeld wordt geschetst van de woelige jaren 1920. Harbison, die ook het libretto schreef, laste in zijn werk tevens een aantal populaire, tijdsgebonden deuntjes in, die een boeiend contrast vormen met de meer klassieke, dramatische structuur van de opera.

MAES (Francis), "Russische heroïek", *Muziek & Woord*, februari 2000, pp. 10-11.

Met het monumentale *Oorlog en Vrede* (1952, naar de roman van Tolstoj) schreef Sergej Prokofjev een opera die mee door de bemoeienissen van de stalinistische partijinstanties een moeilijke ontstaansgeschiedenis kende. Finaal gaat het echter om een werk dat in meerdere opzichten de bekroning van de Russische operageschiedenis vormt: worden, in de trant van Tsjaikovski, de gevoelens van de personages geschetst tegen de achtergrond van hun sociale milieu, de scènes van de oorlog tussen Frankrijk en Rusland verwijzen naar Moessorgski.

MALLEMS (Alex), "Afscheid van een zelfmoordenaar", *Muziek & Woord*, februari 2000, p. 2.

De Oostenrijkse auteur Peter Turrini is heel zijn carrière zijn sociale engagement trouw gebleven, wat in zijn conservatieve geboorteland al meermaals voor controverse heeft gezorgd. Wat het theater betreft denken we hierbij zowel aan zijn debuut *Rozznjogd* (1971) als later - Turrini maakte in tussentijd o.a. de succesvolle televisiereeks *Alpensage* - aan *Tod und Teufel* (1990), in het Weense Burgtheater in een regie van Claus Peymann gebracht. Ook *Endlich Schluss* (*Eindelijk afgelopen*), dat recent op het programma stond van Het Gevolg, bevat een scherpe kritiek op de hedendaagse condition humaine.

NIJHOF (Jos). "De blik van het tekort. Theater in Nederland tussen economie en ideaal", *Ons Erfdeel*, 43(2000), nr. 1, pp. 63-71.

Pleiten beleidsmensen tegenwoordig voor het *doorstromen* van jong talent naar de top, de huidige tendens tot schaalvergroting houdt in dat jonge theatermakers zich

veeleer zullen moeten richten op die plaatsen waar het ideaal sterker is dan de economie. De kans om *door te groeien* - voor langere tijd ongestoord door te kunnen werken in hun eigen circuit - zou bijgevolg wellicht beter aan hun behoeften voldoen.

RASPOET (Diana), "Wir war van draadjes. Onwaarschijnlijk normaal eindigend verhaal", *De Scène*, maart 2000, pp. 6-7.

Theatermaker en toneelschrijver Eric De Volder, die aan het einde van de jaren 1980 bekendheid verwierf met bv. *Achiel De Baere*, stichtte in 1992 Toneelgroep Ceremonia, waarmee hij o.a. *Kom terug*, *Kakkerlakken* en *Onwaarschijnlijk normaal* eindigend verhaal bracht. Kenmerkend voor zijn stijl zijn de aanwezigheid van volkse, uitvergroete personages, die elk over een eigen taalkleur beschikken en het fragmentarische karakter van zijn teksten, niet zelden gebaseerd op bestaande, toevallig ontdekte teksten.

SANCISI-WEERDENBURG (Heleen), "Euripides' Praxitheia: koningin of moeder?", *Hermenevs*, 72(2000), nr. 1, pp. 2-15.

In de slechts fragmentarisch overgeleverde tragedie *Erechtheus*, illustreert Praxitheia, echtgenote van de titelheld en legendarische koning van Attica, twee standpunten die in ander werk van Euripides meestal -en effectiever- door verschillende personen worden verwoord. Zo is ze aanvankelijk maar wat al te bereid een dochter te offeren voor het collectief belang, terwijl ze achteraf - als iedereen om wie het gaat dood is - de waarden van familie en gezin bepleit.

STOETZER (Sylvia), "De bevrijding van het ritme. Stravinsky-festival bij Het Nationale Ballet" *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 2, pp. 42-45.

De muziek van Stravinsky heeft de reputatie ongemeen dansbaar te zijn. Dit is het geval met zijn 'Russisch' werk (*De Vuurvogel*, *Petrouchka*, *Le sacre du printemps*, *Les noces*, onder impuls van Diaghilev ontstaan), met zijn later, neoklassiek werk, waarin hij zich door de westerse klassieke meesters en de barokmuziek liet inspireren en zijn uiteindelijke seriële composities (*Agon*, een choreografie van Balanchine bij het New York City Ballet).

STOETZER (Sylvia), "Eindelijk wint de geest van de materie", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 3, pp. 24-27.

Het Vlaamse muziektheatergezelschap Transparant en het Nederlandse Hollandia ensceneren samen een nieuwe kameropera van librettist Johan Tielemans en componist Wim Henderickx met als titel *Triumph of Spirit over Matter* en schoonheid als thema. In dit drama giocoso, waarin een niet succesvol kunstenaar uit wanhoop vervalsingen maakt, die door zijn muze aan een galeriehouder worden gesleten, vormt de muziek een boog naar het dramatische hoogtepunt waarop het hem beroemd makende bedrog wordt ontmaskerd.

UTRECHT (Luuk), "Een sfeer van kinderlijke onbedorven blijheid. Kirov Ballet verbijs-

tert en verrukt" en "Een stukje gouden geschiedenis", *TheaterMaker*, 4 (2000), nr. 3, pp. 18-21 en 21-22.

Het Kirov Ballet uit Sint-Petersburg (voorheen Keizerlijk Marijnsky Ballet), is in de loop der tijden - met choreografen als Petipa, Ivanov en Fokine en, in de Sovjetperiode een danspedagoge als Vaganova - uitgegroeid tot een van de belangrijkste historische balletcentra ter wereld (cf. Ivanovs *De notenkraker* (1892) en zijn ballets blancs *Dans van de sneeuwvlokken* en *Bloemenwals* en het Fokine Gala [1909-1910], recent in Nederland te zien).

VAN CLEEMPUT (Birgit), "Boesmans' Wintersprookje. Een spel met de tijd", *Muziek & Woord*, januari 2000, pp. 5-6.

De opera *Wintermärchen* van componist Philippe Boesmans en librettist Luc Bondy en gebaseerd op Shakespeares *The Winter's Tale*, heeft ondanks het happy end, jaloezie als belangrijkste thema. Het geheel valt op door het spel met tijd en ruimte en door de muzikale taal, die tegelijk hedendaags is en het hele verleden in zich draagt. Zo wordt het derde bedrijf, dat zich bij Shakespeare in Bohemen afspeelt, verplaatst naar een hedendaags hiphopmilieu, terwijl de jazzformatie Aka Moon het muzikale beeld ervan beheerst.

VAN DE VEIRE Jozef en BOGHAERT (Arnold), "Toneellevens in Ursel", *Appeltjes van het Meetjesland*, 1999, nr. 50, pp. 281-334.

VAN DE WAUW (Chris), "Actualiteit van opera op het einde van de twintigste eeuw", *Kultuurleven*, 67(2000), nr. 1, pp. 10-14.

Het operagebeuren in eigen land wordt de jongste decennia gekenmerkt door de tendens - onder impuls van Gerard Mortier - om het traditionele repertoire in een eigentijdse vorm te brengen (goed technisch apparaat, gemeenschappelijk basisconcept en nadruk op de collectieve prestatie). Andere creatief verrijkende elementen zijn de herontdekking van de barokopera (Peter Sellars, regie van Händels *Giulio Cesare* in de Munt), het brengen van nieuw gecomponeerde opera's (Philippe Boesmans, André Laporte, Jan Van Vlijmen, Piet Swerts) en van twintigste-eeuwse religieuze opera's.

VAN KERREBROECK (Koen), "Eenvoud siert het theater", *Streven*, 67(2000), nr. 1, pp. 78-82.

Op een ogenblik dat in Nederland het theater naar grootschaligheid evolueert, vallen in Vlaanderen vooral kleine, bescheiden initiatieven op. Twee voorbeelden hiervan zijn *Marius* (Marcel Pagnol) door De Onderneming, een productie die uitmunt door de 'vertederende naïveteit' (p. 80) van decor en spel en *Diep in het bos* van Het Muziek Lod (regie Eric De Volder, muziek Dick Van der Horst), een sobere, tegelijk expressieve evocatie rond de affaire-Dutroux.

VAN KERREBROECK (Koen), "De mokerslagen van Hollandia", *Streven*, 67(2000), nr. 3, pp. 267-270.

Ook in de jongste, op het publiek erg verontrustende werkende producties van

Theatergroep Hollandia, staat maatschappelijke betrokkenheid centraal. Wordt in *Ongebluste kalk* benadrukt dat Van der Lubbe, de arbeider die in 1933 brand stichtte in een vergaderzaal van de Berlijnse Rijksdag en dit met de doodstraf moest bekopen, uiteindelijk een veelbetekende daad heeft gesteld, in het erg donkere *Bloeddorst* gaat het louter over macht en agressie en de effecten die deze fenomenen op anderen hebben.

VAN VLERKEN (Peter), "Le 'Zuidelijk Toneel': du théâtre physique chargé de questions", *Septentrion*, 29(2000), nr. 1, pp. 52-56.

Sedert Ivo Van Hove in 1990 aan het hoofd is gekomen van het Zuidelijk Toneel, heeft het gezelschap een hoge vlucht gekend, met de creatie (in samenwerking met scenograaf Jan Versweyveld) van veelal relatief onbekende stukken, waarbij steeds naar een directe interactie met het publiek wordt gestreefd (*Het begeren onder de olmen*, *De tramlijn die verlangen heet*, *Rijkemanshuis*, *Caligula*). Onder zijn opvolger Johan Simons scheidt de samenwerking met Hollandia hoge verwachtingen.

ZONNEVELD (Loek), "Een spitsspeler met streken. Ulrich Wildgruber (1937-1999)", *TheaterMaker*, 4(2000), nr. 2, pp. 12-14.

Wat de Duitse acteur Ulrich Wildgruber zo onnavolgbaar maakte, was dat hij erin slaagde zijn personages totaal te belichamen, in elke uitlating een ander facet ervan tot uiting te laten komen (talrijke rollen - o.a. Trigorin in 'n *Meeuw* - in regies van Peter Zadek, in *Oidypous* van Jürgen Gosch, in *Tartuffe* van Niels-Peter Rudolph).

II. DRAMATEKSTEN

a. boeken

GEERLINGS (Erik-Ward), *Het geluk van de onderwerping*, Rotterdam: De Kist, 1998, 164 p. (ISBN 90-74515-12-6).

SIERENS & Co, *Verzameld toneelwerk 2*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 2000, 300 p. (ISBN 90-6403-567-9).

Sofokles: Antigone, ontrijmd door J.A. Deelder, Amsterdam: De Bezige Bij, 2000, 76 p. (ISBN 90-234-3894-9).

WITTENBOLS (Peer), *Tweeduister*, Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1999, 105 p. (ISBN 90-6403-545-8) (in samenwerking met Het Nationale Toneel en Theatergroep De Federatie).

b. in tijdschriften

CUNILLÉ (Lluïsa), "La Testimone (De getuigen)", in: *Etcetera*, 18(2000), nr. 71, pp. 34-36 (dossier: "Het geheugen van het lichaam").